

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 28 listopada 2019 r.

Pozycja 222

POSTANOWIENIE z dnia 20 sierpnia 2019 r. Sygn. akt Ts 13/17

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Julia Przyłębska,

po wstępnym rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym skargi konstytucyjnej K.A., T.J., J.J., K.S. Sp. z o.o. z siedzibą w S. w sprawie zgodności:

- 1) art. 1053 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1822, ze zm.) w zakresie, w jakim nie przewiduje czynnego udziału osoby będącej pracownikiem dłużnika lub osobą uprawnioną do reprezentacji osoby prawnej w sprawach o zaniechanie czynności przez dłużnika lub nieprzeszkadzanie czynnościom wierzyciela z art. 41 ust. 1, 2 i 4 w związku z art. 30 oraz z art. 45 ust. 1 i art. 31, (powołanym jako wzorzec w piśmie z 19 czerwca 2018 r.) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) art. 1052, art. 1053 § 1 oraz 1056 § 1 ustawy, o której mowa w pkt. 1, w zakresie, w jakim umożliwiają wielokrotną grzywnę oraz zamienny areszt wobec tej samej osoby za ten sam czyn z art. 42 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji;
- 3) art. 1058 § 2 ustawy, o której mowa w pkt. 1, w zakresie, w jakim:
 - a) badanie zdrowia dłużnika, wobec którego ma wykonany areszt następuje na wniosek stron i na jego koszt przez lekarza sądowego,
 - b) nie nakłada na Sąd obowiązku poddania dłużnika badaniu przez dwóch biegłych lekarzy psychiatrów na jakimkolwiek etapie postępowaniaz art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji;
- 4) art. 1058 § 2 oraz art. 1059 ustawy, o której mowa w pkt. 1, w zakresie, w jakim nie przewidują możliwości złożenia zażalenia na postanowienie Sądu w przedmiocie odmowy odroczenia wykonania aresztu lub udzielenia przerwy w areszcie z powodu ważnych przyczyn lub stanu zdrowia dłużnika z art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji;
- 5) art. 1055 ustawy o której mowa w pkt. 1, w zakresie, w jakim nie przewiduje zakazu *reformationis in peius* i zakazu orzekania aresztu jednoinstancyjnie przez sąd odwoławczy z art. 45 ust. 1 Konstytucji,

p o s t a n a w i a:

1) nadać dalszy bieg skardze konstytucyjnej w zakresie zgodności art. 1053 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1360, ze zm.) w zakresie, w jakim nie przewiduje czynnego udziału osoby uprawnionej do reprezentacji osoby prawnej w sprawach o zaniechanie czynności przez dłuż-

nika lub nieprzeszkadzanie czynnościom wierzyciela, z art. 41 ust. 1 i 2 w związku z art. 30 oraz z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;

2) odmówić nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej w zakresie badania zgodności:

a) art. 1053 § 2 ustawy, o której mowa w pkt. 1 w zakresie, w jakim nie przewiduje czynnego udziału osoby będącej pracownikiem dłużnika w sprawach o zaniechanie czynności przez dłużnika lub nieprzeszkadzanie czynnościom wierzyciela z art. 41 ust. 1, 2 i 4 w związku z art. 30 oraz z art. 45 ust. 1 i art. 31 Konstytucji,

b) art. 1053 § 1 ustawy, o której mowa w pkt. 1 w zakresie, w jakim umożliwia wielokrotną grzywnę oraz zamienny areszt wobec tej samej osoby za ten sam czyn z art. 42 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji,

c) art. 1053 § 2 ustawy, o której mowa w pkt. 1 w zakresie, w jakim nie przewiduje czynnego udziału osoby uprawnionej do reprezentacji osoby prawnej w sprawach o zaniechanie czynności przez dłużnika lub nieprzeszkadzanie czynnościom wierzyciela z art. 41 ust. 4 i art. 31 ust. 3 Konstytucji;

3) umorzyć postępowanie w pozostałym zakresie.

UZASADNIENIE

1. W skardze konstytucyjnej wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 17 stycznia 2017 r. (data nadania) K.A., T.J., J.J. i K.S. Sp. z o.o. z siedzibą w S. (dalej: skarżący) wystąpili z żądaniami przytoczonymi w komparycji niniejszego postanowienia.

2. Skarga konstytucyjna została złożona w związku z następującym stanem faktycznym.

Sąd Rejonowy w S. wyrokiem z 16 lipca 2013 r. (sygn. akt [...]; dalej: Sąd Rejonowy) w sprawie z powództwa A. i M.B., A.P., K.S., J.O. oraz J.S. (dalej: powodowie, wierzyciele) przeciwko K.S. Sp. z o.o. z siedzibą w S. (dalej: spółka, dłużnik) nakazał zaniechania immisji odorów oraz pyłów drewna z emitorów zakładów produkcyjnych spółki na nieruchomości lokalowe oraz gruntowe należące do powodów. Sąd umorzył postępowanie w sprawie nakazania spółce zaniechania naruszeń w postaci immisji benzo(a)pirenu i oddalił powództwo w pozostałym zakresie.

Od powyższego wyroku spółka wniosła apelację, oddaloną przez Sąd Okręgowy w K. (dalej: Sąd Okręgowy) wyrokiem z 5 marca 2014 r. (sygn. akt [...]).

W konsekwencji powyższego orzeczenia powodowie wystąpili z wnioskiem o wszczęcie postępowania egzekucyjnego przeciwko spółce ze względu na to, że nie zaniechała ona immisji. Jako uczestnik wezwana została do udziału spółka K.

Sąd Rejonowy – postanowieniem z 2 kwietnia 2015 r. (sygn. akt [...]) wymierzył spółce grzywnę w kwocie 10.000 zł, orzekając jednocześnie – w sytuacji niezapłacenia niezwłocznie po uprawomocnieniu się postanowienia – jej zamianę na 100 dni aresztu, oraz umorzył postępowanie w części dotyczącej K.S.

Powyższe orzeczenie zostało uchylone i przekazane do ponownego rozpoznania, na mocy postanowienia Sądu Okręgowego z 31 lipca 2015 r. (sygn. akt [...]).

Następnie Sąd Rejonowy – postanowieniem z 20 kwietnia 2016 r. (sygn. akt [...]) – za niezrealizowanie obowiązku nałożonego jego wyrokiem z 16 lipca 2013 r., (sygn. akt [...]) względem wierzycieli – nałożył na dłużnika cztery grzywny po 2.500 zł – z zamianą każdej na 25 dni aresztu, któremu podlegać miał wskazany przez Sąd członek zarządu spółki – K.A.

Po rozpoznaniu zażalenia Sąd Okręgowy – postanowieniem z 3 października 2016 r. (sygn. akt [...]) – sprostował zaskarżone postanowienie oraz dokonał jego zmiany, przez nałożenie na dłużnika czterech grzywien po 10.000 zł, orzekając jednocześnie o zamianie każdej

z nich na 25 dni aresztu, któremu będą podlegać członkowie zarządu Spółki: K.A., J.J. i T.M.J.

3. W piśmie do Trybunału Konstytucyjnego z 19 czerwca 2017 r. skarżący cofnęli zarzuty niezgodności z Konstytucją art. 1052, art. 1056 § 1, art. 1058 § 2, art. 1059 i art. 1055 k.p.c. Wycofana została również skarga konstytucyjna wniesiona w imieniu i na rzecz spółki.

Pełnomocnik skarżących wskazał również, że orzeczeniem ostatecznie rozstrzygającym o ich wolnościach, prawach lub obowiązkach jest postanowienie Sądu Okręgowego z 3 października 2016 r. (sygn. akt [...]), a podstawę prawną tego orzeczenia stanowił art. 1053 § 1 i 2 k.p.c.

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Skarga konstytucyjna jest szczególnym środkiem ochrony wolności lub praw. Musi ona spełniać przesłanki jej dopuszczalności, które zostały określone w art. 79 ust. 1 Konstytucji, a doprecyzowane w ustawie z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072, ze zm.; dalej: u.o.t.p. TK).

2. W piśmie do Trybunału Konstytucyjnego z 19 czerwca 2018 r. skarga spółki została cofnięta, a pozostali skarżący ograniczyli jej zakres do art. 1053 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1360, ze zm.; dalej: k.p.c).

Zgodnie z art. 59 ust. 1 pkt 1 u.o.t.p. TK wnioskodawca może do czasu rozpoczęcia rozprawy wycofać wniosek, pytanie prawne albo skargę konstytucyjną. Cofnięcie skargi konstytucyjnej przed rozpoczęciem rozprawy nie podlega kontroli Trybunału Konstytucyjnego, skutkuje natomiast koniecznością umorzenia postępowania (zob. np. postanowienie z 4 lipca 2013 r., sygn. Ts 30/12, OTK ZU nr 4/B/2013, poz. 367).

3. W zakresie zaktualizowanym pismem pełnomocnika skarżących, o którym mowa w pkt. 2 skarga zawiera zarzuty zarówno wobec art. 1053 § 1 jak i art. 1053 § 2 k.p.c.

3.1. Zdaniem skarżących, art. 1053 § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim reguluje zamianę grzywny (w razie jej niezapłacenia) na areszt, narusza wynikającą z art. 42 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji zasadę *ne bis in idem*, gdyż umożliwia wielokrotną represję za ten sam czyn, polegającą na możliwości wielokrotnego wymierzania grzywny, a w razie jej niezapłacenia – aresztu wobec dłużnika. Skarżący podkreślają, że zarówno grzywna, jak i areszt z art. 1053 k.p.c. mają charakter represyjny, w związku z czym właściwym wzorcem badania konstytucyjności jest art. 42 Konstytucji.

Trybunał podkreśla, że zakwestionowany przepis nie reguluje możliwości wielokrotnego karania grzywną. Skoro tak, to zarzut ukarania jednego podmiotu za ten sam czyn wykracza poza granice wniesionej skargi, ograniczonej jedynie do badania konstytucyjności art. 1053 k.p.c.

Należy też podnieść, że ze skargi nie wynika, by skarżący byli wyznaczeni do odbycia aresztu, jako środka przymusu w celu zaniechania określonego działania, więcej niż raz. Indywidualny charakter środka zaskarżenia, jakim jest skarga konstytucyjna, implikuje konieczność istnienia związku pomiędzy sytuacją faktyczną i podnoszonymi argumentami a zastosowanymi w sprawie skarżących przepisami. Zarzuty nie mogą być bowiem charakteru hipotetycznego.

Zarzuty niezgodności art. 1053 § 1 k.p.c. z art. 42 Konstytucji nie dotyczą tym samym praw i wolności skarżących, a w związku z tym, na podstawie art. 61 ust. 1 u.o.t.p. TK

w związku z art. 79 Konstytucji i art. 53 u.o.t.p. TK należy odmówić nadania biegu skardze w zakresie badania zgodności art. 1053 k.p.c. z art. 42 Konstytucji.

Na marginesie powyższych rozważań trzeba dodać, że w literaturze przedmiotu wskazuje się, iż ani grzywna, ani areszt nie mają w postępowaniu egzekucyjnym charakteru *stricte* represyjnego. Nie są bowiem sankcjami za niewypełnienie ciążących na dłużniku obowiązków, ale jedynie środkami przymusu. Dzieje się tak, ponieważ w momencie przełamania woli dłużnika i wypełnienia przez niego obowiązku wskazanego w tytule wykonawczym, niezapłacone grzywny ulegają umorzeniu (zob. *Egzekucja sądowa w prawie polskim*, red. Z. Szurek, Warszawa 2015, s. 1029 i wskazana tam literatura).

3.2. Skarżący zarzucają, że art. 1053 § 2 k.p.c. nie przewiduje czynnego udziału osoby będącej pracownikiem dłużnika lub osobą uprawnioną do jego reprezentacji w sprawach o zaniechanie czynności przez dłużnika lub nieprzeszkadzanie czynnościom wierzyciela, co jest niezgodne z art. 41 ust. 1, 2 i 4 w związku z art. 30, oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji, a także z art. 31 Konstytucji.

W skardze podniesiono, że osobom wymienionym w zaskarżonym przepisie „nie przyznano prawa do czynnego udziału w postępowaniu w charakterze strony, mimo, że postępowanie może zakończyć się orzeczeniem o prawie wolności tych osób”. Osoby te nie są w rezultacie zawiadamiane o toczącym się postępowaniu i nie mają wiedzy o ustalaniu ich odpowiedzialności za ewentualne niewykonanie świadczenia pieniężnego. Norma nie daje więc podstawowych gwarancji prawa do sądu.

Skarżący oceniają, że takie ignorowanie osób odpowiedzialnych za niezaprzymanie działań przez dłużnika lub osób uprawnionych do jego reprezentacji wskazuje na ich uprzedmiotowienie, gdyż bez prawa do udziału w postępowaniu stają się one przedmiotem działań władzy publicznej w miejsce dłużnika.

Osoby te zostały pozbawione w szczególności prawa do bycia wysłuchanymi. Sąd nie ma bowiem obowiązku poczynić ustaleń ani co do tego czy rzeczywiście pracownik dłużnika jest odpowiedzialny za niewykonanie ciążącego na dłużniku obowiązku, ani też czy w ogóle doszło do takiego niewykonania z przyczyn, za które pracownik ten jest odpowiedzialny, jak też czy zapewnienie wykonania obowiązku leżało w zakresie umocowania tego pracownika. Sąd opiera się w tych kwestiach na twierdzeniach stron, gdy tymczasem osoby mogące ponieść potencjalnie najdotkliwsze konsekwencje (pozbawienie wolności) nie mają możliwości przedstawienia swoich racji, złożenia zastrzeżeń czy zgłoszenia sprzeciwu, ani też zgłaszania wniosków dowodowych. W konsekwencji, rozstrzygnięcie sądu w postępowaniu egzekucyjnym oparte jest na czynnościach i argumentacji dłużnika bez gwarancji wysłuchania racji jego pracowników lub osoby reprezentującej, mimo, że ostatecznie to ich obejmie rozstrzygnięcie o areszcie i wobec nich areszt będzie wykonywany.

Skarżący stwierdzają, że mimo powyższego, żaden z przepisów k.p.c. nie daje wymienionym osobom gwarancji, że będą traktowane jako strona postępowania egzekucyjnego, na równi z dłużnikiem i wierzycielem. Podkreślają, że chodzi o jedno z praw podstawowych, tj. o prawo do wolności i nie można orzec o jego pozbawieniu bez umożliwienia obrony przed zarzutami oraz zapewnienia udziału w postępowaniu.

Następnie skarżący zauważają, że osoba, wobec której orzekane są środki karne ma prawo – w świetle art. 45 ust. 1 Konstytucji – znać postawione jej zarzuty (w rozumieniu zawinionego czy też nagannego zachowania), jak też mieć możliwość odniesienia się do nich, oraz prawo do czynnego udziału w postępowaniu. Powinna również, ich zdaniem, w odpowiednim czasie poznać orzeczenie wraz z pouczeniem o środkach odwoławczych, tak, by mieć możliwość złożenia odwołania do sądu wyższej instancji (bez narażania się na zmianę orzeczenia na niekorzystne co do istoty albo na przełamanie kierunku odwołania), oraz poznać treść orzeczenia odwoławczego wraz z uzasadnieniem, a w razie orzeczenia środka kar-

nego w postaci bezwzględnego aresztu powinna mieć możliwość złożenia kasacji do Sądu Najwyższego.

Skarżący wskazali, że w postępowaniu egzekucyjnym orzeczono środek karny bez zawiadomienia i udziału osób wymienionych w art. 1053 § 2 k.p.c., czym nie zapewniono im minimalnych gwarancji procesowych.

Trybunał Konstytucyjny na wstępie zauważa, że w odniesieniu do skarżących zastosowana została norma wynikająca z art. 1053 § 2 k.p.c., w myśl której, jeśli utrudnione jest wskazanie pracownika odpowiedzialnego za niezastosowanie się do wezwania (sądu do zaniechania określonego działania), to środkiem przymusu podlega członek zarządu spółki. Jak wynika z dołączonych do skargi odpisów orzeczeń sądowych zapadłych w sprawie, skarżący zostali wskazani jako odpowiedzialni za zaniechania spółki z racji członkostwa w jej zarządzie.

W tym stanie rzeczy, zarzuty niezgodności z Konstytucją normy wywiedzionej z art. 1053 ust. 2 k.p.c., zgodnie z którą środkiem przymusu podlega pracownik osoby prawnej odpowiedzialny za niezastosowanie się do wezwania sądu, nie dotyczą skarżących. Oznacza to również, że art. 1053 § 2 nie został zastosowany w tym zakresie w orzeczeniu wskazanym jako ostateczne w sprawie.

W konsekwencji, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 61 ust. 4 pkt 1 u.o.t.p. TK, należy odmówić nadania biegu skardze w części, w której odnosi się ona do art. 1053 § 2 w zakresie, w jakim przepis ten dotyczy pracownika osoby prawnej, odpowiedzialnego za niezastosowanie się do wezwania sądu.

Odnosząc się do wskazanych wzorców, Trybunał podnosi, iż art. 41 ust. 4 Konstytucji stanowi, że każda osoba pozbawiona wolności powinna być traktowana w sposób humanitarny. Ponieważ skarżący nie zostali pozbawieni wolności, zarzut naruszenia powyższej normy konstytucyjnej pozostaje bez związku z ich sprawą. W skardze brakuje również uzasadnienia naruszenia tej normy konstytucyjnej przez zaskarżony przepis. W związku z tym, na podstawie art. 53 ust. 3 w związku z art. 61 ust. 4 pkt 1 i 4 u.o.t.p. TK Trybunał odmówił nadania biegu skardze konstytucyjnej w powyższym zakresie.

Skarżący w piśmie z 19 czerwca 2018 r. (data nadania), uzupełniającym braki skargi, jako wzorzec kontroli normy z art. 1053 k.p.c. wskazali również art. 31 Konstytucji. Trybunał stwierdza, że wzorzec ten został wskazany już po upływie terminu złożenia skargi. Ani złożona skarga, ani pismo uzupełniające braki nie zawiera też treści, które pozwoliłyby wywieść, w jaki sposób zdaniem skarżących norma z art. 1053 k.p.c. narusza art. 31 Konstytucji. W konsekwencji Trybunał działając na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 3 i 5 w związku z art. 61 ust. 4 pkt 1 u.o.t.p. TK odmawia nadania biegu skardze w zakresie powyższego wzorca.

4. W ocenie Trybunału skarga konstytucyjna w części dotyczącej badania zgodności art. 1053 § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim nie przewiduje on czynnego udziału osoby uprawnionej do reprezentacji osoby prawnej w sprawach o zaniechanie czynności przez dłużnika lub nieprzeszkadzanie czynnościom wierzyciela z art. 41 ust. 1 i 2 w związku z art. 30 oraz z art. 45 ust. 1 Konstytucji – spełnia wymogi formalne nadania jej dalszego biegu.

4.1. Skarżący wyczerpali drogę prawną, o której stanowi art. 77 ust. 1 w związku z art. 53 ust. 2 pkt 1 i 2 u.o.t.p. TK, ponieważ postanowienie Sądu Okręgowego z 3 października 2016 r. (sygn. akt [...]) jest prawomocne i nie przysługują od niego żadne zwykłe środki zaskarżenia.

4.2. Skarżący dochowali terminu do wniesienia skargi konstytucyjnej określonego art. 77 ust. 1 w związku z art. 44 ust. 3 pkt 1 u.o.t.p. TK.

4.3. Trybunał stwierdza, że skarżący, w zakresie wskazanym w pkt. 4 niniejszego postanowienia, określili przedmiot kontroli (zgodnie z art. 53 ust. 1 pkt 1 u.o.t.p. TK), wskazali, jakie konstytucyjne prawa i w jaki sposób zostały, ich zdaniem, naruszone (zgodnie z art. 53 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p. TK), a także uzasadnili przedstawione zarzuty (zgodnie z art. 53 ust. 1 pkt 3 u.o.t.p. TK).

W tym stanie rzeczy Trybunał Konstytucyjny postanowił jak w sentencji.

POUCZENIE

Na podstawie art. 61 ust. 5 ustawy o TK skarżącym przysługuje prawo wniesienia zażalenia na pkt. 2 postanowienia w terminie 7 dni od daty jego doręczenia.